

Hoe gaat het met het konijn?

Iedereen die vaak buiten komt, weet dat de aantallen konijnen op veel plaatsen sterk zijn achteruit gegaan. Zo sterk dat de Stichting Duinbehoud en Dierenbescherming dit voorjaar een actie begonnen om de jacht op het konijn te sluiten. Sinds de nieuwe Flora-en faunawet is ingevoerd (2002) kennen we nog zes soorten voor de 'plezierjacht' of 'benuttingsjacht': Fazant, Patrijs (jacht momenteel gesloten vanwege lage stand), Houtduif, Wilde Eend, haas en konijn. Voor konijn en Houtduif geldt bovendien dat ze staan op de lijst van 'schadelijk wild', die de grondgebruiker het hele jaar mag bejagen om schade aan zijn gewas te voorkomen. De minister van LNV zag geen aanleiding om de jacht te beëindigen, maar heeft wel opdracht gegeven om de situatie van het konijn te beschrijven. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens die op initiatief van de VZZ (Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming) door vrijwilligers van SOVON zijn verzameld in het kader van het Broedvogel Monitoring Project, waarbij vaak ook de dagactieve zoogdieren zijn geteld.

Landelijke situatie

Tellingen die sinds 1985 door medewerkers van natuurterreinen in de vastelandsduinen worden verricht, laten een enorme achteruitgang sinds 1989 zien. Eenzelfde trend is vastgesteld door vogelaars die lange tijd de aantallen konijnen in 'hun' terrein hebben geteld. Alles wijst erop dat de sterke daling in de jaren negentig is veroorzaakt door een nieuwe virusziekte, het Viraal Haemorrhagisch Syndroom (VHS). Een zeer besmettelijke ziekte, vooral overgedragen door onderling contact (ook via dode konijnen), maar ook door insecten. Konijnen die vatbaar zijn, gaan binnen 48 uur dood aan interne bloedingen. In het veld vindt men vindt dode konijnen in goede conditie zonder uiterlijke verwondingen, hooguit bloed aan de neus. Het effect van VHS wordt vaak onderschat omdat er weinig dode konijnen worden gezien. De meeste konijnen gaan ondergronds dood, en bovengronds gestorven dieren worden door roofdieren verslept. Een andere eigenaardigheid van VHS is dat bij de eerste epidemie sociale groepen worden overgeslagen. Daardoor treedt in het eerste jaar een afname op van ongeveer 30%, wat lijkt mee te vallen. Omdat de ziekte echter in jaarlijkse epidemieën terugkeert, worden uiteindelijk alle populaties bereikt.

BMP-gegevens

Inmiddels is de eerste epidemie 14-15 jaar geleden. Landelijk gaat het nog steeds slecht,

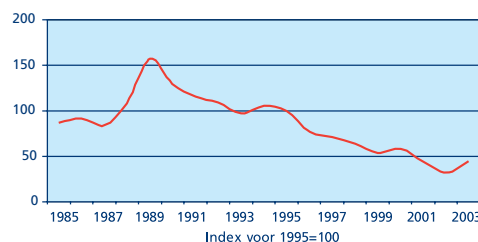
maar op sommige plekken zijn er (weer) volop konijnen. Die tegenstelling hebben we nader onderzocht aan de hand van de BMP-gegevens en interviews met veldmensen. De konijntellingen in het BMP begonnen in 1994 maar zijn pas met ingang van 1995 bruikbaar. Tussen 1995 tot 2003 bedroeg de achteruitgang 70%, en bedenk daarbij dat er eerder ook al een forse achteruitgang heeft plaatsgevonden. De afname sinds 1990 mag op een dramatische 90% worden gesteld. Er zijn echter duidelijke verschillen per fysisch-geografische regio.

In regio's waar de stand altijd laag was, zoals de laagveengebieden, zijn konijnen zo goed als verdwenen. In de vastelandsduinen komt de afname overeen met het landelijke beeld, iets dat terreinbeheerders zorgen baart omdat het konijn met zijn begrazing hier een wezenlijke rol in het ecosysteem speelt. Opvallend genoeg doet de soort het op de zandgronden van Noord-Brabant en Limburg beter dan op die van Drenthe. Dit wordt bevestigd door systematisch onderzoek aan prooiresten bij nesten van Havik en Buizerd; hierbij ontbreekt het konijn tegenwoordig bijna op de noordelijke zandgronden, terwijl hij bezuiden de rivieren als prooi nog steeds van enige betekenis is (Werkgroep Roofvogels Nederland, R.G. Bijlsma). Een bevredigende verklaring hiervoor is nog niet gevonden.

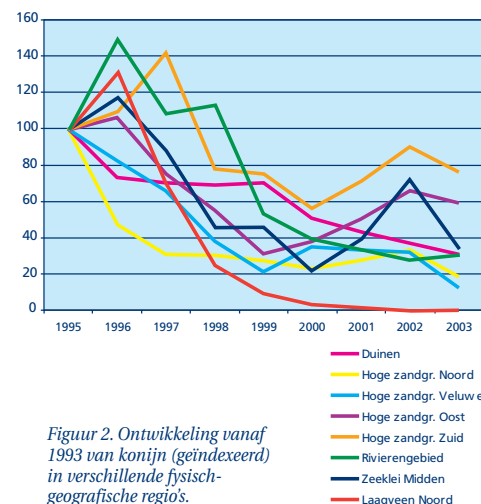
Uit onze interviews bleek dat de stand weliswaar laag is in grote natuurterreinen (duinen, Veluwe), maar dat er soms veel konijnen voorkomen bij dorpen, sportvelden, in stedelijke plantsoenen en op industrieterreinen. De BMP-gegevens laten zien dat het konijnen in stedelijke plots beter vergaat dan die in andere habitats. Hiervoor zijn drie mogelijk verklaringen. Mogelijk gedraagt het VHS-virus zich in kleine, vaak geïsoleerde populaties anders dan daarbuiten. Dat roofdieren (hermelijn, vos, Havik, Buizerd, Bosuil) binnen bebouwing schaars zijn, kan eveneens meespelen. Bovendien is de voedselsituatie voor stedelijke konijnen gunstiger. De grazige vegetatie wordt hier kort gehouden, vooral door maaien, terwijl het omwoelen van grond (bouwrijp maken) leidt tot tijdelijke habitats die, in een vroeg successiestadium, goed verteerbaar voedsel opleveren. Konijnen zijn geen herkauwers en kunnen vezels (celwanden) niet verteren. Jonge grassen en kruiden vormen ideaal voedsel. Het beheer van sportvelden en plantsoenen maakt dat hier hogere dichtheden kunnen voorkomen dan in uitgestrekte natuurgebieden die zo min mogelijk worden beheerd.

Meer lezen:

Bijlsma R.G. 2004. Long-term population trends of rabbits *Oryctolagus cuniculus* on Pleistocene sands in the central and northern Netherlands. *Lutra* 47(1):3-20.
van Dijk A.J. 2001. Ups and downs van in Drenthe broedende Tapuiten *Oenanthe oenanthe*. *Drentse Vogels* 14: 25-39

Figuur 1. Lange-termijn ontwikkeling van konijn in de Hollandse duinen (aantallen langs vaste telroute).

Figuur 2. Ontwikkeling vanaf 1993 van konijn (geïndexeerd) in verschillende fysisch-geografische regio's.

Het is heel goed mogelijk dat verschillende factoren samen een rol spelen, of elkaar beïnvloeden. Bijvoorbeeld dat, door de hoge aantallen, immuniteit tegen VHS zich sneller ontwikkelt. Het kan ook heel anders zijn: dat door de relatieve isolatie er niet elk jaar een VHS-epidemie optreedt onder stadskonijnen. We zouden graag het voorkomen van VHS regionaal en lokaal verder onderzoeken. We hopen daarvoor fondsen te kunnen vinden.

Met dank aan Ben Daemen (CBS) en natuurlijk de vrijwilligers voor het verzamelen van telmateriaal. Het BMP is een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en wordt financieel mogelijk gemaakt door het EC-LNV

Marijke Drees & Yvonne van Manen
Brinklaan 9, 9722 BA Groningen,
marijke.drees@home.nl